

furatba került a cövekből kiálló vasszeg, mely a forgási lehetőséget nagyban elősegítette. Erre a *csérkabolára* négyen ültek, s a helyzet szerint 1—4 gyermek hajtotta. Ezek a játékok csak a gyermekek szórakoztatásának célját szolgálták. Felállításuk vagy magánkertben vagy az utcák kisebb térségein történt. Az utóbbi időben ilyen *csérkabolát*¹ csak nagyon ritka esetben látni.

FEJÉR MIKLÓS

Adatok régi magyar írók életrajzához: Szárászi Ferenc és családja. 1935. nyarán Gyaluban a református temető lábában egy, földbesüllyedt és előlapjára dült sírkövet találtam.¹ Keleti lapjáról az alábbi szöveget jegyeztem le:²

REVERTATUR PVLVIS IN TER / RAM QUEM AD MC (du) MERAT: SPI: / BITUS REVERTATUR AD DEVM / QVI DEDIT ILLVM / — Könyökben hajlított kar csukott könyvet tart. IT NVGSZK AZ / VRBAN AZ NEH / AI SZARALSZI / FERENC PAPANAK / MEG-HAGIATOT / ARVAIA : DECSI : IV / DIT AZONI / ANO DOMNI 1633 / DIE 21 NOVE / MBRIS:

E sírkő tehát SZÁRÁLSZI,³ helyesebben SZÁRÁSZI FERENC pap özvegyének, az 1633. november 21-én meghalt és Gyaluban eltemetett DECSI JUDIT asszonynak sírját jelöli. Személyazonosságát csupán feltevések alapján sikerült megállapítanom, lehetetlennek tartva, hogy ne lenne köze az azonos nevű debreceni lelkipásztorhoz. Különböztetendően erre vallana az a körülmény is, hogy Szárász kisközség és Decs nagyközség a délnyugati Dunántúlnak légvonalban egymástól alig 32 km távolságra fekvő két falva, a debreceni papról pedig biztosan tudjuk, hogy a dunántúli Tolna községbeli származású.

Eleddig ismeretes, hogy TOLNAI SZÁRÁSZI FERENC a wittenbergi egyetemen tanuló magyar ifjak társaságába 1584. június 28-án vétetett fel.⁴ Innen hazajöve, előbb hazájában oskolamester, majd pedig a század vége óta Debrecenben lelkipásztor. Itt az 1604. évben magyar nyelvre lefordította s ugyancsak Debrecenben ki is adta a Heidelbergi kátét.⁵ E munkája azután az egész XVII. század folyamán használatban volt s több kiadásban is napvilágot látott.⁶

Ezek előrebocsátása után arra kellene következtetnünk, hogy SZÁRÁSZI is egyike lett volna azoknak a papi férfiaknak, akiket Bethlen Gábor a „Bastha György; által... le vágattatott Praedikátorok helyébe itt az Erdélyi Ecelesiákba be plántálta”.⁷ Vagyis debreceni papi tisztségét Bethlen fejedlemmé választása után a gyalui fejedelmi vár lelkipásztorságával cserélte volna fel. Tekintettel azonban arra a körülményre, hogy az 1584. évben wit-

¹ Mészköből faragott ereszes és hasábos síromlék; ormójának közepében valamelyes tárgy (talán jelképes zászlóskopjácska) betűzésére szolgáló lyuk van befúrva. A kő lába letörött. A szöveg kopottas, de jó állapotban van, csupán a kifaragott papijelvény rongált. A latin felirat gyenge, míg a magyar valamivel jobb faragású. Az egész különben másodrangú kőozsvári kőfaragó munkája, aki e mellett a szövegben sok helyesírási hibát vétett. Méretei: magassága a szövegvégződéstől az ereszig 72 cm, ugyanaz az oromig 85.5 cm, a kő jelenlegi teljes magassága 100.5 cm. — Szélessége 40 cm. — A szöveglap vastagsága 16 cm, az eresz kiugrása 4 cm.

A követ a földből kiemelte és a szövegolvasásban segítségemre volt DARÓCZI FERENC vistai ref. lelkipásztor, kalotaszegi esperes. — ADY ELEMÉR gyalui ref. lelkipásztor 1938-ban e sírkövet a templom belsejében helyezte el.

² A betűösszevonásokat (ligatúrákat) nyomda-műszaki okokból feloldva közlöm.

³ A Szárálszi névben az l betű inetimologus betoldás.

⁴ THURY E., Iskolatörténeti adattár II, 24, 38.

⁵ BOD PÉTER, Magyar Athenas 250. — RMK. I, 389. sz.

⁶ TÓTH FERENC, A Magyar és Erdély Országai Protestáns Ekleziák' Históriaja. I, 369—72.

⁷ MELOTAI NYILAS ISTVÁN, Speculum trinitatis. 4. A. lev.

tenbergi teológussá lett férfi beiratkozásakor aligha lehetett kevesebb 30 évesnél, ennek következtében, akkor mikor Bethlen a magyarországi, valamint a kapesolt részekbeli prédikátorok beplántálását megkezdette, SZÁRÁSZI már valószínűleg át is lépte a hatvanadik életévet. Ezért azután nem látszik valószínűnek, hogy a fejedelem a már nem fiatal lelkipásztort elhozta volna Debrecenből. Sőt ellene mond az a körülmény is, hogy MELOTAI »Speculum trinitatis« című könyvében SZÁRÁSZI nevét nem említi, holott, ha ő is átlántáltatott volna, jól ismert nevével annál kevésbé felejtkeznek el, minthogy az 1603—4. évben Debrecenben együtt szolgálták az Urat.⁸ De ezt nem tekintve, még ha nem is sikerült megtalálnom Gyalu e korbéli papját, a közvetlenül megelőző évekről mégis csak tudomásom van, hogy 1613. év végén az a BALAI PÉTER volt a prédikátora, aki már 1610-ben is itt teljesített szolgálatot.⁹ Mint-hogy pedig Gyaluban egyúttal udvari papságról is szó volt, nem tartom valószínűnek, hogy itt rövid időközökben váltakoztak volna a lelkipásztorok, mint ahogyan a kisebb egyházközségekben a papmarasztás, vagy nem-marasztás miatt szokásban volt. Éppen ezért inkább arra gondolok, hogy SZÁRÁSZI fia, avagy talán veje került Gyaluba, és vagy egyházi, vagy még inkább világi foglalkozást töltött be a fejedelem udvarában. Az 1633. évet megelőzőleg tehát ezen a réven juthatott ide DECSI JUDIT asszony, a Heidelbergi kátét fordító SZÁRÁSZI FERENC pap özvegye.

Az Erdélybe került családtag világi állapota mellett bizonyít különben az a körülmény is, hogy Csulai György erdélyi püspök és felesége Tisza Erzsébet veje SZÁRÁSZI ANDRÁS nevű birtokos. Ez 1672. június 22-én alsófehérmegyei sárdi lakosként említették, mint aki sógorával, ifjabb Csulai Györggyel megegyezvén, félárva gyermekei nevében a fejrői jóságot és a borbándi dézma felét birtokába vette.¹⁰ Erről a SZÁRÁSZI ANDRÁSRÓL azután feltételezem, hogy világi életpályáját örökölt vagyonban kezdve, unokája lehetett a debreceni prédikátornak. Ennek pedig leánya az a nemes SARASI ERZSÉBET, nemzeti Rácz-Böszörményi Szilágyi alias Mácsi Mihály kolozsvári lakos felesége, aki „kolozsvármegyei fejrői, elejéről deveniált ősz örökös portioját“¹¹ 1693. május 16-án Apor István kolozsvári piac-szeren levő házáért és 1.000 magyar forintért elcserélte,¹² továbbá nemes SÁRASI ZSUZSANNA (Zsuzska), nemes Sebes János kolozsvári lakos házastársa, akinek fejrői egyik jobbagyáért 1693. december 10-én kezeslevelet állítanak ki.¹³

A távoli Dunántúlról elindulva s Debrecent útbaejtve, így juthatott Erdélybe a SZÁRÁSZI-család. Itt azonban — úgy látszik — nem tudott mély gyökeret verni, mert hiszen a dédunokai vonalon örökösül már csak leányági leszármazotról van tudomásunk.

Apafi Miklós és Teleki Anna házasságkötése alkalmával készített egylevelés nyomtatványok. Teleki Mihály kővári főkapitány udvarának 1674—79. évbéli postálkodásáról készített naplójába¹ — kevés kivétellel — napról-napra jegyezték be az udvarban megforduló jövő-menő idegeneket és utazásuk célját.² E nevekkal kapcsolatosan tehát mívelődéstörténeti szempontból

⁸ LAMPE-EMBER, Historia Ecclesiae Reformatae. 628, 633.

⁹ HERPEI J., Gyalui papok és mesterek (Kéziratban).

¹⁰ Székely Nemzeti Múzeum Apor-levéltár, A. csoport, IV. köteg 93. sz. oklevél. — Vö. még POKOLY JÓZSEF, Az erdélyi ref. egyház története. IV. 215.

¹¹ Uo. A. csoport V. köteg 127. sz. oklevél (L. még a 83. sz. iratot is).

¹² Uo. A. csoport VII. köteg 4. sz. oklevél (L. még az 1685. július 12-én Kolozsvárt kiállított 6. sz. kéziratot is).

¹ Eredetije a Székely Nemzeti Múzeum kéziratárában.

² A címlap nélküli könyv első lapjának aljára jóval későbbi kézírással *Wass György*

becses adatokat is találunk. Ilyennek mondhatjuk többek között Teleki elsőszülött gyermekének, Annának, beceneven Annisnak, 1676. szeptember 9-én tartott lakodalmával kapcsolatos feljegyzéseket is. Így említi a feljegyzéseket készítő íródeák, hogy az ünnepek beveződése után jó néhány nappal, vagyis szeptember 22-én ezt: „*Mentek el Berszoi Kifor Timofi, Kifor Filep, Csernafalvi Bera Georgy es Kapalnaki Mikle Janos Kövari nemessek Kouarban (Kevélle), Víttek ki most is. ... Egy falca³ Lakodalomra valo három rendbeli Kartakat Veres Pantlikával eoszve kötöt...*“

Az egész országra szóló lakodalmi ünnepeken a fejedelem és a fejedelemasszony is részt vevén, az örömszülék természetesen minél nagyobb pompát igyekeztek kifejteni. Általános szokás volt a főrangú udvarokban, hogy a családban előforduló lakodalmak alkalmára egyleveles nyomtatványokat készítettek, amelyek alkalmi verseket tartalmaztak. Ezeket valamelyik kollégium diákjai szerzték. Egészen újdonság azonban, hogy az Apafi—Teleki házasságkötésre nem is egy, hanem három különböző szövegű kártát nyomtatott Veregyházi Szentyel Mihály, a kolozsvári református kollégium nyomdásza. Közülök az egyiknek egyetlen példánya a sajkócazi br. Radvánszky-levéltárból,⁴ a másiknak hasonlóképpen egyetlennek tudott példánya a kolozsvári református kollégium könyvtárából⁵ került elő; a harmadikféle nyomtatvány azonban még mindég ismeretlenül lappang. Ennek tartalmáról és külalakjáról természetesen semmi bizonyosat sem tudhatunk, csupán feltételezzük, hogy méreteiben a másik kettővel (kb. 39×72 cm) megegyezik, mint-hogy alkalmazási módjuk részben a felfüggesztés lehetett, részben pedig a lakodalom után egy-egy göngyölegképpen veres pántlikával összekötve oszt-hatták szét a vendégek között.⁶

Csudálatos, hogy e nyomtatványok közül éppen a Teleki-levéltár nem őrzött meg egyetlen példányt sem. HEREPEI JÁNOS

Halombak. Az EM. 1944:138—9. lapján közölt cikkében SZABÓ T. ATTILA rámutatott arra, hogy ez a kolozsborsai magyarság körében hallható helynév a magyar *Halom*, *Halmok* elnevezésre vezethető vissza: m. *Holomba* > r. *Holumba*, majd ebből a m. *Halmok* névváltozat hatására r. *Holomburi* lett. A rumén nyelvérzék ebből az -uri többesjel elhagyásával kikövetkeztetett egy *Holomb* egyesszámú alakot s ezt adta át a visszakölcsönző magyar elemnek: r. *Holomb* > m. *Halomb*, illetőleg *Halamb* + k többesjel > *Halombak*. Mint érdekességet megemlítem, hogy a *halomb* ~ *halamb* szó köznévként is előfordul a borsai magyar népnyelvben. 1943 nyarán végzett gyűjtőutam során ugyanis többek közt ezt a példamondatot is lejegyeztem: *Ojan kis halombakat csinál* (a vakond).¹ MÁRTON GYULA

Urk Diániuma van feljegyezve. Nem tudom, hogy e megjelölés mennyire felel meg a valószínűségnek, annyi azonban bizonyos, hogy megnevezett aligha azonosíthatjuk cegei Wass György naplóíróval, minthogy a szövegben itt-ott előforduló utalások nem bizonyítják, sőt ellene mondanak ennek a késői bejegyzésnek.

³ Jelentése itt annyi, mint 'nehány', vagy 'bizonyos mennyiségű'.

⁴ B. RADVÁNSZKY BÉLA. Nyomtatott házassági jelentés 1676. évből: Turul 1889:168—9.; továbbá MagyKSSze 1895:138—9. és 1:98:348—9.

⁵ HEREPEI JÁNOS. Adatok a Régi Magyar Könyvtár I. és II. kötetéhez: EM. 1939:283—4. és Kny. 9—10.

⁶ A megnevezett kövári nemesek itt nem vendégek, hanem küldönci szolgálatot teljesítet gyalog-, esetleg lovas posták voltak.

¹ Itt a *halomb* köznévként kétségtelenül a *halom* köznévként népnyelvi alakja. Úgy látszik tehát, hogy idézett közleményemben a *Halombak* ~ *Halambak* helynév magyarazatával kapcsolatban mondtam a köznévi *halom* > rum. *holomb* > magy. *halomb* ~ *halamb*, illetőleg *halombak* ~ *halambak* alakra is vonatkoztathatók [SZTA.]